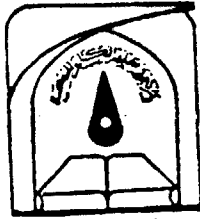

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۰ / ۸ / ۱۱

کتابخانه تخصصی علوم اسلامی
دانشگاه تربیت مدرس

دانشگاه تربیت مدرس

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری علوم سیاسی (گرایش اندیشه سیاسی)

"عقل" و "نظم سیاسی"

در

015013

فلسفه سیاسی کانت

۳۸ ۲۳۹

حسین جمالی

استاد راهنما

دکتر عباس منوچهری

اساتید مشاور

حجة الاسلام و المسلمین

دکتر حاتم قادری

دکتر ابوالفضل شکوری

تابستان ۱۳۸۰

۳۸ ۲۳۹

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی رساله آقای حسین جمالی

تحت عنوان: "عقل" و "نظم سیاسی" در فلسفه سیاسی کانت

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیئت داوران نام و نام خانوادگی رتبه علمی امضاء

۱- استاد راهنما دکتر عباس منوچهری استادیار

۲- استاد مشاور دکتر حاتم قادری استادیار

۳- استاد مشاور دکتر ابوالفضل شکوری استادیار

۴- استاد ناظر دکتر قاسم افتخاری استاد

۵- استاد ناظر دکتر عبدالرحمن عالم استاد

۶- استاد ناظر دکتر محسن کدیور استادیار

۷- استاد ناظر دکتر سیدعلیرضا حسینی بهشتی استادیار

۸- نماینده شورای تحصیلات دکتر ابوالفضل شکوری استادیار

تکمیلی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته

است که در سال در دانشکده دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصل کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب دانشجوی رشته مقطع

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شود.

تقدیم

تقدیم به همسر "نیره"؛ به پاس فداکاریهای بسیار
در مسیر دانش جویی ام.

و

تقدیم به فرزندانم "عبدالوهاب" و "مکرمه"؛
عزیزانی که بخشی از تلاشهای ما به امید
سعادت‌مندی آنهاست.

تشکر و قدردانی

شایسته است نخست از کسی تقدیر شود که نخستین بار ذهنم را به موضوع تحقیق حاضر معطوف کرد. دکتر سیدعلیرضا بهشتی، در گفت‌وگویی بر سر انتخاب موضوع رساله، مرا به بررسی اندیشه سیاسی کانت راهنمایی کرد؛ زمینه آن گفت‌وگو، نسبت خرد و سیاست بود؛ امری بس مناقشه‌انگیز و مسأله‌ساز در جهان و به ویژه در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم. همچنین از دکتر حسین بشیریه، دکتر سیدمحمد رضوی و دکتر ناصر هادیان از اساتید محترم دانشگاه تهران سپاسگزارم که نکته‌سنجی‌هایشان در مراحل نخستین گزینش موضوع رساله یاریم داد. در انجام رساله حاضر، دکتر عباس منوچهری، استاد راهنما، بیش از همه بر من منت دارد؛ زیرا تنها در پرتو شکیبایی، دقت نظر، و طی گفت‌وگوهای طولانی بر سر یافته‌های پژوهش، رساله حاضر - بدینسان که پیش روی است، به فرجام رسید. از اساتید مشاور، دکتر حاتم قادری و حجة الاسلام والمسلمین دکتر ابوالفضل شکوری نیز سپاسگزارم؛ به ویژه دکتر قادری که با نگاه نقادانه و نکته‌سنجی‌هایش، موجب تغییرات جدی در ساختار رساله شدند. در حین تحقیق، توفیق ملاقاتی با دکتر منوچهر صانعی دره‌بیدی، استاد محترم دانشگاه شهید بهشتی، دست داد که جا دارد در اینجا از راهنمایی ایشان تشکر کنم. همچنین بر خود فرض می‌دانم که سپاسگزار مدیر محترم گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، دکتر مسعود غفاری باشم که با جدیت، مشوق به انجام رساندن پژوهش حاضر بوده‌اند. در پایان، باید از سرکار خانم راضیه شیرگیر که زحمت تایپ چندین باره رساله را متقبل شدند سپاسگزاری نمایم. با این وجود، تمام نارساییهای رساله حاضر متوجه اینجانب است.

چکیده

از بررسی آثار سیاسی کانت این نتیجه به دست می‌آید که خرد در همه وجوه تفکر کانتی، از جمله تفکر سیاسی، از محوریت برخوردار است. اندیشه‌ورزی کانت در حوزه سیاست، "خرد محور" بوده و نظم سیاسی او بر بنیاد آن استوار می‌شود. بدین نحو، مطالعه سیاست از نظر کانت، در گام نخست، معطوف به خرد می‌شود. به عبارت دقیق‌تر، شناخت خرد کانتی بر شناخت نظم سیاسی او تقدم پیدا می‌کند. در تحلیل خرد از منظر کانت، این ایده حاصل می‌شود که خرد، به عنوان نقطه عزیمت، با مقوله "امر مطلق" به حوزه سیاست نظر می‌افکند؛ یعنی خرد در قالب متافیزیک اخلاق، و از طریق مقوله امر مطلق، تمهیدگر مبنا برای سیاست می‌شود. در نتیجه می‌توان گفت: "امر مطلق" بر اساس خرد کانتی، برای نظم سیاسی او "مبنا" می‌شود. این مقوله در خرد کانتی، به مقولات دیگری چون "انسان غایت فی نفسه"، "آزادی، خصلت ذاتی خرد" و "استقلال و خودآیینی اراده" می‌انجامد که آنها نیز همچون امر مطلق، هدایت‌کننده خرد در قلمرو سیاست‌اند. نظم سیاسی عقلانی کانت در پرتو این مقولات شکل می‌گیرد و عقلانی بودن سرشت آن است. این نظام سیاسی عقلانی بر "عقلانی کردن قدرت" بر پایه "آزادی" و "حقوق اساسی انسان" استوار است. "نظم سیاسی عقلانی" کانت که مبتنی بر محدود کردن قدرت بر این دو پایه است، یک نظم دمکراتیک است؛ زیرا دموکراسی، حداقل از یک منظر، محدودیت قدرت به منظور حفظ آزادی و رعایت حقوق اساسی انسانی است. بدین ترتیب، کانت با ضابطه‌مند کردن خرد مدرن با واسطه امر مطلق، نظم سیاسی عقلانی را تنها در شکل دموکراتیک آن محصور کرد و نظریه‌ها و نظامهای سیاسی اقتدارگرا در ردیف نظامهای غیرعقلانی قرار داد. پس، اندیشه سیاسی کانت، این نتیجه را آشکار می‌کند که خرد (مدرن کانتی) به نظم دموکراتیک حکم می‌کند.

مفاهیم کلیدی: خرد، امر مطلق، آزادی، نظم سیاسی عقلانی، حقوق اساسی انسان، دموکراسی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه (طرح پژوهش)

- ۱-۱- تعریف مسئله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق ۲
- ۲-۱- سابقه تحقیق (ادبیات موضوع) ۶
- ۱-۲-۱- مورخان اندیشه سیاسی ۶
- ۲-۲-۱- تحقیقات مستقل و خاص درمورد فلسفه سیاسی کانت ۱۲
- ۳-۲-۱- آثار فلاسفه سیاسی قرن بیستم و کانت ۲۳
- ۴-۲-۱- مجموعه آثار سیاسی کانت ۲۷
- ۳-۱- ضرورت انجام تحقیق ۳۲
- ۴-۱- فرضیه‌های تحقیق ۳۵
- ۱-۴-۱- فرضیه اصلی ۳۵
- ۱-۵-۱- فرضیه‌های فرعی ۳۵
- ۵-۱- چارچوب تحلیلی ۳۵
- ۶-۱- روش انجام تحقیق ۳۷
- ۷-۱- سازماندهی تحقیق ۳۷

فصل دوم: بررسی آثار سیاسی کانت

- ۴۱-۱-۲-۱- بخش اول: تحولات فکری کانت و سیاست ۴۱
- ۴۲-۱-۲-۱- دوره پیش از نقد ۴۲
- ۴۵-۱-۲-۲- دوره فلسفه انتقادی ۴۵
- ۴۹-۲-۲- بخش دوم: شرح و تحلیل آثار سیاسی کانت ۴۹
- ۵۰-۱-۲-۲- (بخشی از) سنجش خرد ناب (۱۷۸۱) ۵۰
- ۵۲-۲-۲-۲- معنای تاریخ کلی در غایت جهان وطنی (۱۷۸۴) ۵۲
- ۵۵-۳-۲-۲- بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق [گفتاری در حکمت کردار] (۱۷۸۵) ۵۵
- ۵۸-۴-۲-۲- روشنگری چیست؟ در پاسخ به یک پرسش (۱۷۸۵) ۵۸
- ۶۱-۵-۲-۲- (بخشی از) نقد قوه حکم (۱۷۹۰) ۶۱
- ۶۳-۶-۲-۲- درباره این گفته مشهور: «بسا این نظریه درست باشد، اما در عمل به کار نیاید» (۱۷۹۳) .. ۶۳
- ۶۵-۷-۲-۲- صلح پایدار (۱۷۹۵) ۶۵
- ۶۸-۸-۲-۲- (بخشی از) متافیزیک اخلاق (۱۷۹۷) ۶۸
- ۷۱-۹-۲-۲- (بخشی از) جدال دانشکده‌ها (۱۷۹۸) ۷۱
- ۷۳-۱۰-۲-۲- مقایسه آثار سیاسی کانت ۷۳
- ۷۸-۳-۲- نتیجه‌گیری ۷۸

فصل سوم: خرد کانتی

- ۸۱-۱-۳- بخش اول: تحول معنایی و مفهومی خرد ۸۱
- ۸۳-۱-۱-۳- تعریف لغوی خرد (Reason) ۸۳

۸۵	۲-۱-۳- تحول مفهومی خرد
۹۰	۳-۱-۳- نظریه‌های شناخت مدرن
۹۷	۲-۳- بخش دوم: خرد نظری از منظر کانت
۹۹	۱-۲-۳- تحلیل شناخت حسی
۱۰۰	۲-۲-۳- شناخت پیشینی
۱۰۱	۳-۲-۳- قضایای تحلیلی و ترکیبی
۱۰۳	۴-۲-۳- تحلیل شهود حسی
۱۰۴	۵-۲-۳- مسأله نومن و فنومن
۱۰۵	۱-۵-۲-۳- تفسیر پ. ف. استراوسون
۱۰۶	۲-۵-۲-۳- تفسیر جانان‌تان بنت
۱۰۸	۳-۵-۲-۳- تفسیر جرد بوخ‌دال
۱۰۹	۴-۵-۲-۳- تفسیر هنری آلیسون
۱۱۱	۶-۲-۳- تحلیل قوه فاهمه
۱۱۲	۷-۲-۳- حدود و کارکرد خرد نظری
۱۱۴	۱-۷-۲-۳- جستجوی امر نامشروط
۱۱۴	۲-۷-۲-۳- بررسی خطاهای خرد نظری
۱۱۷	۳-۷-۲-۳- نقش انتظام‌بخشی دانش
۱۱۹	۳-۳- بخش سوم: خرد عملی از دیدگاه کانت
۱۲۱	۱-۳-۳- امر مطلق (Catagorical Imperative)
۱۲۴	۲-۳-۳- خصلت‌های ذاتی خرد و اراده (در پرتو قانون اخلاقی)
۱۲۹	۳-۳-۳- انسان؛ غایت فی نفسه
۱۳۵	۴-۳-۳- سطوح بررسی و تحلیل انسان

- ۱۳۶ ۵-۳-۳- تشابه خرد عملی و نظری
- ۱۳۹ ۴-۳- نتیجه‌گیری

فصل چهارم : نظم سیاسی عقلانی کانت

- ۱۴۲ ۱-۴- بخش اول : کلیات
- ۱۴۲ ۱-۱-۴- تعریف فلسفه و نظم سیاسی
- ۱۴۵ ۲-۱-۴- منابع نظم سیاسی کانتی
- ۱۴۶ ۳-۱-۴- منطق بررسی نظم سیاسی کانتی
- ۱۴۷ ۲-۴- بخش دوم : دولت در تقابل با وضع طبیعی
- ۱۴۹ ۱-۲-۴- وضع طبیعی (State of Nature)
- ۱۵۳ ۲-۲-۴- قرارداد پایه‌ای (Original Contract)
- ۱۵۷ ۳-۲-۴- مطابقت با اصول حق و حق طبیعی
- ۱۵۹ ۳-۴- بخش سوم : آزادی؛ بنیاد سیاست
- ۱۶۱ ۱-۳-۴- حق و آزادی
- ۱۶۳ ۲-۳-۴- قانون و آزادی
- ۱۶۷ ۳-۳-۴- قدرت و آزادی
- ۱۷۶ ۴-۳-۴- آزادی حداکثری
- ۱۸۰ ۴-۴- بخش چهارم : عقلانی شدن قدرت
- ۱۸۱ ۱-۴-۴- قسمت اول : قواعد عقلانی قدرت
- ۱۸۱ ۱-۱-۴-۴- عمومی شدن امور (to publicise)
- ۱۸۸ ۲-۱-۴-۴- حقوق غیرقابل سلب انسان

۱۹۶	جمهوریت	۳-۱-۴-۴
۲۰۰	قسمت دوم: سازوکارهای عقلانی قدرت	۲-۴-۴
۲۰۰	تفکیک قوا	۱-۲-۴-۴
۲۰۶	نظام نمایندگی	۲-۲-۴-۴
۲۰۷	رای اکثریت	۳-۲-۴-۴
۲۰۹	منع شورش و انقلاب	۴-۲-۴-۴
۲۱۳	مقاومت منفی	۵-۲-۴-۴
۲۱۶	اصلاحات حکومتی	۶-۲-۴-۴
۲۱۷	نتیجه گیری	۵-۴

فصل پنجم: نسبت "نظم سیاسی عقلانی کانت" با "نظم دموکراتیک"

۲۲۲	بخش اول: سنجش نظم سیاسی کانتی با مقولات بنیادین دموکراسی	۱-۵
۲۲۴	حق حاکمیت و حکومت مردم	۱-۱-۵
۲۲۹	حقوق شهروندی	۲-۱-۵
۲۳۳	حکومت قانون	۳-۱-۵
۲۳۶	محدودیت قدرت	۴-۱-۵
۲۳۹	آزادی؛ بنیاد زندگی، قدرت و قانون	۵-۱-۵
۲۴۱	برابری سیاسی	۶-۱-۵
۲۴۲	کسب و انتقال مسالمت آمیز قدرت و تحصیل حقوق	۷-۱-۵
۲۴۴	بخش دوم: سنجش نظم سیاسی کانت با ساز و کارهای دموکراتیک	۲-۵
۲۴۴	قانون اساسی	۱-۲-۵

۲۴۶ تفکیک قوا	۲-۲-۵
۲۴۷ آزادیهای اساسی	۳-۲-۵
۲۴۸ رأی اکثریت	۴-۲-۵
۲۴۹ پارلمان	۵-۲-۵
۲۵۱ انتخابات	۶-۲-۵
۲۵۱ نتیجه گیری	۳-۵

نتیجه گیری کلی

۲۵۶ خردکانتی؛ تمهیدگر بنیاد نظم سیاسی	۱-۱
۲۵۷ امر مطلق	۱-۱
۲۵۸ انسان؛ غایت فی نفسه	۲-۱
۲۵۹ آزادی؛ خصلت ذاتی خرد	۳-۱
۲۵۹ نظم سیاسی عقلانی کانت	۲-۲
۲۶۰ روش مسالمت آمیز فعالیت سیاسی	۱-۲
۲۶۱ حاکمیت نظم قانونی	۲-۲
۲۶۲ قدرت مردمی	۳-۲
۲۶۳ اقتدار محدود و قاطع حکومت	۴-۲
۲۶۴ آزادی	۵-۲
۲۶۵ تفسیرهای متفاوت از نظم سیاسی کانتی	۳-۳
۲۶۷ دمکراتیک بودن نظم کانتی	۴-۳
۲۶۹ طبقه بندی آرای سیاسی کانت	۵-۳

۲۶۹	۵-۱- آرای سیاسی ثابت و بنیادین.....
۲۷۰	۵-۲- آرای سیاسی تغییر یافته.....
۲۷۱	۵-۳- آرای سیاسی مبهم.....
۲۷۲	۵-۴- آرای سیاسی ناسازگار.....
۲۷۳	۶- پیشنهادات.....
۲۷۳	۶-۱- ترسیم تحول فکری کانت.....
۲۷۳	۶-۲- مقایسه نظریه دموکراسی کانت با پیشینیان و معاصرانش.....

منابع و مأخذ فارسی

۲۷۵	۱- کتب.....
۲۸۴	۲- مقالات.....

منابع و مأخذ انگلیسی

۲۸۵	۱- کتب.....
۲۸۹	۲- مقالات.....
۲۹۱	چکیده انگلیسی.....

فهرست جداول

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۷۴	جدول شماره ۱-۱؛ آثار سیاسی کانت
۷۵	جدول شماره ۲-۱؛ مقایسه آثار سیاسی مهم کانت
۱۳۶	جدول شماره ۱-۲؛ احکام خرد در مورد انسان
۲۵۳	جدول شماره ۱-۴؛ تطبیق نظم کانتی با دموکراسی